

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ІМЕНІ
ІВАНА БОБЕРСЬКОГО

Кафедра фізкультурно-спортивної реабілітації та спортивної медицини

Жарська Н.В.

Вступ у дисципліну «Фізкультурно - спортивна реабілітація»

Лекція з навчальної дисципліни

«Фізкультурно - спортивна реабілітація»

Для студентів спеціальності 017 Фізична культура і спорт

(ОПП: «Фізкультурно-спортивна реабілітація»)

“ЗАТВЕРДЖЕНО”

на засіданні кафедри ФСР та СМ

„28” серпня 2023 р. протокол № 1

Зав.каф _____ В. Будзин

Вступ у дисципліну «Фізично - спортивна реабілітація»

1. Історичні аспекти розвитку та становлення реабілітації.
2. Визначення поняття «реабілітація»

Історичні аспекти розвитку та становлення реабілітації.

Розвиток системи ефективної реабілітації з урахуванням сьогодення рівня суспільного здоров'я, можна віднести до найбільш важливих завдань не тільки у сфері сучасної охорони здоров'я, але й у сфері фізичної культури і спорту. Питаннями реабілітації при порушеннях різного профілю опікуються ООН та її численні спеціалізовані підрозділи (ВООЗ, МОП, ЮНЕСКО та близько 50 міжнародних організацій).

Слід зазначити, термін «реабілітація» досить часто мав різні значення, що було пов'язано з історичним контекстом. У 1903 році Франц Йозеф Раттер фон Бус уперше ввів поняття «реабілітація» у книзі «Система загального піклування над бідними», зосередивши увагу на благодійній діяльності.

Історичні матеріали свідчать про те, термін «реабілітація» почав інтенсивно використовуватися в соціальній практиці під час світових війн

Поштовхом для розвитку реабілітації хворих стала перша світова війна, яка заподіяла шкоду здоров'ю тисяч людей. Так, різні види реабілітації активно розвивалися під час Першої світової війни. Тисячі травмованих і покалічених воїнів отримували відновлювальне лікування і реконструктивну допомогу .

У 1917 році в США було вперше організована Асоціація з відновлювальної терапії. У 1925 -1926 в університетах Познані, Варшаві проводяться курси з теорії і практики лікувальної гімнастики і масажу.

Активний розвиток реабілітація отримала після другої світової війни. У цей час були створені різні реабілітаційні служби, центри, державні інститути реабілітації для лікування наслідків поранень, контузій, захворювань у військовослужбовців отриманих на фронті

Ще до початку Другої світової війни фахівців з фізичної реабілітації визнавали в США як рівноправних членів процесу лікування хворого, вони отримали соціальний захист, а у 1938 р. відбувся перший загальнонаціональний конгрес фізичних реабілітологів.

В колишньому СРСР з 1929 р. у наукову літературу й практику увійшов термін «лікувальна фізична культура» (ЛФК), замінивши такі вузькобіологічні терміни, як «мототерапія», «кінезитерапія», «ерготерапія», «міокінезитерапія», «лікарська гімнастика». У подальшому він набув статусу державного. У медичних інститутах та інститутах фізичної культури почали готувати фахівців за спеціальністю відповідно: лікар лікувальної фізичної культури, інструктор лікувальної фізичної культури .

В.В. Гориневський, І.М. Саркізов-Серазіні, І.А. Богашев видають у 1923 р. та у 1926 р. посібники з лікувального застосування фізичної культури. В.В. Гориневський був організатором і керівником першої у Радянському Союзі кафедри фізичного виховання у Самарському університеті, а І.М. Саркізов-Серазіні — першої кафедри лікувальної фізичної культури у Московському інституті фізичної культури .

В 1921 р. у Харкові організовано першого науково-дослідного інституту фізичної культури, що значно випередило створення аналогічного наукового закладу у Москві (1932). У 1924р. в Одесі Я.Й. Камінський видав книжку з лікувальної гімнастики і через три роки організував науково-дослідну лабораторію, що пізніше була перетворена на філію Українського інституту фізкультури. У 1932 р. Я.Й.Камінський почав вести курс лікувальної фізичної культури у медичному інституті, який у 1934 р. реорганізувався у першу в Україні кафедру з цієї дисципліни. Продовжувачем його справи став академік О.Ю. Штеренгерц, автор понад тисячі наукових праць, який створив школу лікарів та методистів з лікувальної фізичної культури .

У 1935 р. І.М.Саркізов-Серазіні видав перший навчальний посібник для студентів з лікувальної фізичної культури.

Концепція реабілітації хворих та інвалідів в сучасному розумінні з'явилася в роки Другої світової війни в Англії і США.

Опосередкованим результатом такої діяльності було офіційне визнання поняття «реабілітація» на I Конгресі з реабілітації хворих у Вашингтоні (1946 р.), на якому К. Вінтер розглядає реабілітацію як цілеспрямовану діяльність колективу в медичному, педагогічному, соціальному та економічному аспектах з метою збереження, відновлення і зміцнення здатності людини брати активну участь у суспільному житті

Так, в США вже в 1945 р було 26 спеціальних навчальних закладів підготовки фахівців-реабітологів. Так, в Англії вже в 1944 році була створена Британська рада реабілітації інвалідів. У 1946 р в Нью-Йоркському медичному центрі «Bevellue» була організована служба реабілітації поранених і хворих «Rehabilitation Medicine Service». Після закінчення війни реабілітація у всіх країнах стає загальнодержавною проблемою.

У 1950 р соціально-економічний Рада ООН прийняла резолюцію «Соціальна реабілітація інвалідів», в якій йшлося про необхідність міжнародного планування і створення програм по реабілітації фізичних та повноцінних осіб.

У 1958 році відбулось перше засідання Комітету експертів Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я (ВООЗ) з медичної реабілітації, на якому було наголошено про необхідність застосування реабілітації для зменшення негативних фізичних, психічних і соціальних захворювань.

У 1960 р. утворилася Міжнародна організація з реабілітації інвалідів, яка співпрацює з ООН, ВООЗ, Всесвітньою організацією праці, що охопила близько 60 країн з усіх континентів.

На I Всесвітньому конгресі з реабілітації у Нью – Йорку у 1960 р. та конгресах колишніх соцкраїн у Лейпцігу та Дрездені у 1958 та 1962 рр. обговорювалося питання про необхідність реабілітації не тільки інвалідів, а й осіб після різних захворювань і травм.

Протягом подальших років ВООЗ запровадила понад 40 програм, спрямованих на розв'язання різних проблем реабілітації. Близько 4000 організацій і установ у різних державах світу займаються питаннями та реалізацією медико-соціальної реабілітації інвалідів і хворих.

У республіках колишнього СРСР, у тому числі і на Україні, було чимало зроблено з відновного лікування, організації роботи та допомоги інвалідам і немічним. У 1961 р. при Раді наукових медичних товариств Міністерства охорони здоров'я СРСР створюється Всесоюзне науково-медичне товариство з ФК та ЛФК, а з 1979 воно перетворене Всесоюзне науково товариство з ЛФК, спортивної медицини та реабілітації.

У Києві в 1969 році відкривається науково-дослідний Інститут медичних проблем фізичної культури, який проіснував до 1986 року, а в 1993 році відновлений та реорганізований у Державний науково-дослідний Інститут проблем фізичної культури і спорту. У Київському Інституті удосконалення лікарів відкривається кафедра фізичної реабілітації і мануальної терапії, а в областях - реабілітаційні лікарні, центри та відділення.

В Україні в 1971 році відбувся пленум товариства терапевтів республіки, присвячений питанням реабілітації хворих з серцево-судинними захворюваннями Академік М.М. Амосов та проф. Я. А. Вендет (1969) після операцій на серці, проф. В.Н. Дзяк (1970) при серцево-судинній патології, проф. Г.В. Карепов (1985) при травмах спинного мозку розробляють методи реабілітації цих хворих. Напрацьовуються санаторні засоби реабілітації у санаторіях України.

Починаючи з 1981 року, з розвитком реабілітаційного напрямку в охороні здоров'я, на базі кабінетів (відділень) ЛФК, масажу, механотерапії, фізіотерапії, голкорексфлексотерапії, мануальної терапії та інших, де застосовувались фізичні методи лікування, відповідно до наказу Міністерства охорони здоров'я СРСР почали організовувати відділення відновного лікування.

Перші кроки до формування фізичної реабілітації як самостійної освітньо-професійної галузі в Україні почав здійснювати Львівський державний інститут фізичної культури (ЛДІФК). Саме тут розпочалася співпраця із Канадським агентством міжнародного розвитку (CIDA) за українсько-канадською програмою «Партнери в охороні здоров'я» і проектом «Реабілітаційна програма у Львові».

У 1993 році Міністерство молоді і спорту запропонувало організувати напрямок підготовки 0102 – «Фізичне виховання і спорт», спеціальність «Фізична реабілітація», кваліфікація 6.010200 – «Бакалавр фізичної реабілітації», «Викладач фізичної культури і спорту».

Підготовка фахівців з фізичної реабілітації розпочалася в Україні як педагогічна спеціальність у вищих навчальних закладах України фізкультурного профілю на базі кафедр лікувальної фізкультури у 1994–1995 рр. Протягом цього періоду відкрито спеціальності і створено або реорганізовано (з кафедр лікувальної фізкультури) кафедри з підготовки фахівців з фізичної реабілітації у ВНЗ III–IV рівнів акредитації. У 1994 році в Українському державному університеті фізичного виховання і спорту, а згодом – в інших фізкультурних інститутах України - кафедри ЛФК і лікарського контролю реорганізуються у кафедри фізичної реабілітації і спортивної медицини.].

У 1997 році інститут отримав від Міністерства освіти України ліцензію на право здійснення освітньої діяльності за спеціальністю 7.010202 «Фізична реабілітація». У цьому ж році була розроблена і затверджена професійно-кваліфікаційна характеристика «Спеціаліст з фізичної реабілітації».

У 1998 році за поданням інституту професія «Фахівець фізичної реабілітації» була внесена до Класифікатора професій України ДК 003:2005 під кодом 3226.

У 2005 році створено наукову спеціальність 24.00.03 «Фізична реабілітація» (постанова президії ВАК України від 11.05.2005 р.). Починаючи з 2007 р., було розширено напрям підготовки 0102 «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини» освітньо-кваліфікаційного рівня: 6.010203 – бакалавр, 7.0410202 – спеціаліст, без зазначення спеціальності. З 2011 р. напрям підготовки перетворено на галузь знань 0102 «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини», напрям підготовки 6.01203 «Здоров'я людини», спеціальність 7.01020302 «Фізична реабілітація».

Згідно Постанови Кабінету Міністрів України № 266 від 29.04.2015 року «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» спеціальність «Фізична реабілітація» була перенесена з галузі знань 0102 «Фізичне виховання, спорт та здоров'я людини» до галузі знань 22 «Охорона здоров'я» під номером 227 «Фізична реабілітація», що визначило новий напрям її розвитку в структурі підготовки фахівців галузі «Охорона здоров'я» в Україні.

Ще за рік до Класифікатора професій ДК 003:2010 внесено сучасну назву «Фізичний терапевт» (код 2229.2) (відповідно до наказу Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 10 серпня 2016 року № 1328 затверджено Зміну № 5 до Класифікатора професій ДК 003:2010).

У подальшому, назву спеціальності 227 “Фізична реабілітація” галузі знань 22 “Охорона здоров’я” викладено в такій редакції – 227 “Фізична терапія, ерготерапія” галузі знань 22 “Охорона здоров’я”. а в 2023 спеціальність змінили на «Терапія та реабілітація»

Значний резерв у розвитку реабілітації вбачається у відносно новому напрямі галузі фізичної культури і спорту - «Фізкультурно-спортивній реабілітації», яка об’єднує в своєму арсеналі різноманітні заняття фізичною культурою і спортом та здійснює відновлення здоров’я особи через рухові можливості.

1. Визначення поняття «реабілітація»

Питаннями формування поняттєвого апарату займалися міжнародні організації (Організація Об’єднаних Націй, Всесвітня організація охорони здоров’я, Міжнародної організації праці тощо) спільно з асоціаціями експертів з реабілітації.

Термін реабілітація походить від латинського слова **«habilis»** - «здатність», **«rehabilis»** - «відновлення здатності»

Зокрема, Комітет експертів з реабілітації ВООЗ (1963) наголосив, що реабілітація - це процес, метою якого є запобігання інвалідності під час лікування захворювань і допомога хворому у досягненні максимальної фізичної, психічної, професійної, соціальної та економічної повноцінності, на яку він буде здатний в межах існуючого захворювання.

А у 1980 р. ВООЗ визначає реабілітацію як комбіноване і координоване застосування медичних, соціальних, педагогічних і професійних заходів з метою підготовки або перепідготовки індивідуума до оптимізації його працездатності .

Комітет експертів з реабілітації ВООЗ (1980) - Реабілітація визначається як комбіноване і координоване застосування медичних, соціальних, педагогічних і професійних заходів з метою підготовки або перепідготовки індивідуума до оптимізації його працездатності

О.І.Самсон та М.Ю.Коломоєць (1985) вказують, що поняття «реабілітація» використовується в медицині, педагогіці, психології, соціології, фізичному вихованні для визначення комплексу заходів, спрямованих на відновлення різних аспектів здоров’я і працездатності хворих та інвалідів різних вікових груп .

На думку В.М.Мухіна (2009) реабілітація є суспільно необхідним функціональним і соціально-трудовим відновленням хворих та інвалідів, що

здійснюється у процесі реалізації комплексу медичних, психологічних, педагогічних, професійних, юридичних, державних, суспільних та інших заходів і передбачає повернення людини, відповідно її стану, до звичайного життя і праці .

Як зазначає Н.О.Белікова, найбільш широке тлумачення терміну «реабілітація» представлено І.І.Пархотіком, як процесу, який забезпечує найвищий можливий рівень відновлення втрачених з тієї чи іншої причини функцій і здібностей, що досягається посередництвом розвитку фізичних компенсаторних механізмів і психологічного врегулювання за допомогою використання медичних, фізкультурних, інженерних, освітніх і професійних служб.

Науковці однак у думці, що реабілітація – це система державних, соціально-економічних, медичних, професійних, педагогічних, професійних та інших заходів з метою відновлення здоров'я, функціонального стану організму людини та її працездатності.

Рекомендована література

Базова

2. Марченко О.К. Фізична реабілітація хворих із травмами й захворюваннями нервової системи: навчальний посібник / О.К. Марченко. – К.: Олімп. літ-ра, 2006. – 196 с.
3. Марченко О.К. Основы физической реабилитации: учеб. для студентов вузов / О.К.Марченко. – К.: Олімпійська література, 2012. – 196 с.
4. Мухін В.М. Фізична реабілітація: підручник / В.М. Мухін. – 3-те вид., переробл. та доповн. – К.: Олімпійська література, 2009. – 488 с.
5. Лікувальна фізична культура: підручник / В.С.Соколовський, Н.О.Романова, О.П.Юшковська. – Одеса: Одес. держ. мед. ун-т, 2005. – 234 с.
6. Загальна фізіотерапія та курортологія / Федорів Я.М.і співавт., підручник. – К.: Здоров'я, 2005. – 327 с.

Допоміжна

Рекомендована література

Базова

1. Белікова Н.О. Основи фізичної реабілітації в схемах і таблицях : [навчально-методичний посібник] / Н.О.Белікова, Л.П.Сущенко. - 2009. - 76 с.
2. Мухін В.М. Фізична реабілітація: підручник / В.М. Мухін. – 3-те вид., переробл. та доповн. – К.: Олімпійська література, 2009. – 488 с.
3. Марченко О.К. Фізична реабілітація хворих із травмами й захворюваннями нервової системи: навчальний посібник / О.К. Марченко. – К.: Олімп. літ-ра, 2006. – 196 с.
4. Марченко О.К. Основы физической реабилитации: учеб. для студентов вузов / О.К.Марченко. – К.: Олімпійська література, 2012. – 196 с.
5. Лікувальна фізкультура та спортивна медицина / [В. В. Клапчук, Г. В. Дзяк, І. В. Муравов та ін.] ; за ред. В. В. Клапчука, Г. В. Дзяка. – К. : Здоров'я, 1995. – 312 с.

Допоміжна

1. Лікувальна фізична культура: підручник / В.С.Соколовський, Н.О.Романова, О.П.Юшковська. – Одесса: Одес. держ. мед. ун-т, 2005. – 234 с.
2. Медична та соціальна реабілітація: Навчальний посібник / За заг. ред. І.Р. Мисули, Л.О. Вакуленко. – Тернопіль: ТДМУ, 2005. – 402 с.